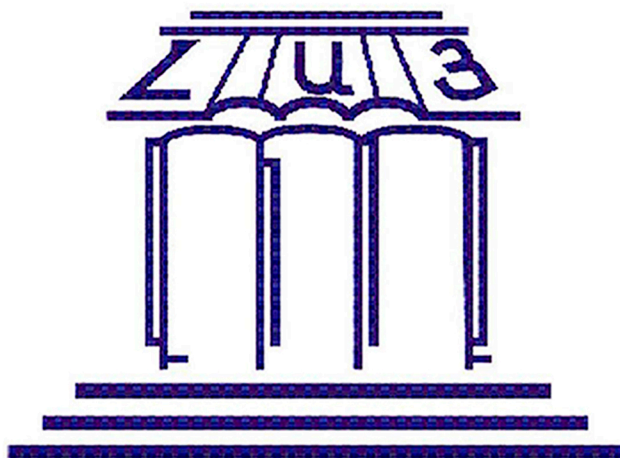

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Handlung Handlung
Handlung Handlung

891.99

9-28

1924

-6 NOV 2017

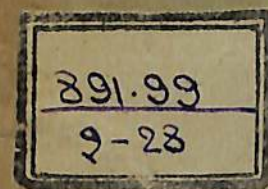
№ 2. „ՆՈՐ ԱԿՈՍ“-Ի ԳՐԱԴԱՐԱՆ № 2.

Պրոֆեսորներ բոլոր լեզուներով, միացե՛ք

ՅԵՂԻՇԵ ԶԱՐԵՆՑ

**ՄԱՃԿԱԼ ՍԱՔՈՅԻ
ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ**

ՅԵՐԵՎԱՆ
1924

Պոլեմարներ բոլոր լեզուներով, միացե՛ք

ՅԵՂԻՇԵ ԶԱՐԵՆՑ

**ՄԱՃԿԱԼ ՍԱԳՈՅԻ
ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ**

‘Նկարներ’ ԿԱՐՈ ՀԱՆՐԱՅՈՒՆԻ

Յ Ե Ր Ե Վ Ա Ն
1924

Սույն ազիսպոեմը գրված է հասկապես իմպերիալիստական
պատերազմի տասնամյակի առթիվ տարվող կամպանիայի
համար:

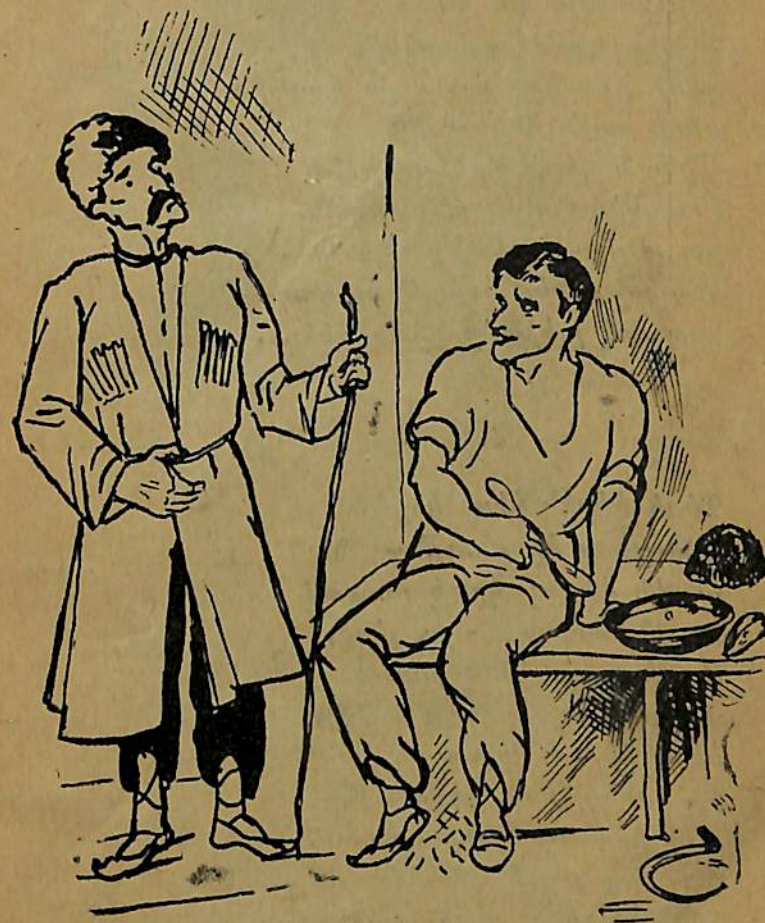
ՄԱՋԿԱԼ ՍԱՒՈՅԻ ԴԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

Քեզ հմար եմ պատմում, գեղջուկ,
խրատական զրիցը ես:
Ականջ արա, լավ լսի դու,
խելքի կոտոր թե վոր ունեւ:
Ռանչպար, ուշով լսի հմի,
թե վոնց քո ես ախպեր Սաքոն
աղի հմար գնաց կռիվ,
կուռը կտրած յետ եկավ տուն—
ու թե ընչէր տեսավ Սաքոն
ու վոնց հասավ իր ուղածին—
ու թե ընչի՞ մաճկալ Սաքոն
գեմ է հմի պատերազմին:

1.

Մաճկալ Սաքոն իրանց գեղում
իրա որում ապրում եր խեղճ:
Գեղի ծերին ունեւ մե տուն,
երկու թիղ հող վարելատեղ:
Եղ վարելու տեղն էլ վոր կար—
գեղից հեռու, քար ու քոլոս:
Արար հեռու, վարը դժար—
աշխատում եր տարին բոլոր:
Ու աշունքին, թե լավ բլեր—
մե չոր հաց եր իրան մնում,
եղ չոր հացն էլ թե չծլեր—
ուրիշի եր մշակ գնում:

Ես որումն եր մաճկալ Սաքոն,
 յերբ գերմանու կռիւն ընկաւ:
 Վճնց իմանար մաճկալ Սաքոն—
 օվ և սարքում կռիւլ ու դաւ:
 Խնչ իմանար Սաքոն սանչալար,
 թե ընչի՞ ես կռիւլ անում:
 Շատ եր տեսել իրա որում
 ևդ հեմեցին ու գերմանուն:

Ինքը ջահել — յերիտասարդ,
 տանը պառաւ ճեր ու նանի,
 քրտինք թափում գլշեր ու գոր
 պահում եր տուն ու ընտանիք:

Ինքը մենակ են իմացավ,
 վոր գզիրը եկավ մե ուր,
 թուղթ ե եկել քաղքից ասավ,
 թե ջահելին տանեն զինվոր:

3.

Ըլե՛լ ե հեշ, վոր զենք առնի
 ու հարուստը եթա կոխի,
 դե հայտնի ե սաղ աշխարքին,
 վոր խեղճին ին տանում կոխի:
 Եսպես եկան հավաքեցին
 գեղի քյասիր—քյուսուր խալխին,
 ուսի տղին ձեռ չավին.
 Միկուն վերի ծաղիկ եր խի...
 Բա գզիրանց թաղի Համբոն,
 բա մելիքանց Սեթը մեկ ել...
 Դե, ով ուներ ծանոթ ու փող—
 սիպտակ բլեթ եր նրան եկել...

4.

Գեղի ծերին հերը կեցած
 ճանապար եր դնում տղին՝
 սրտին հազար կրակ ու ցավ,
 սրտին հազար աղ ու լեղի:
 Ու Սաքոյի վզովն ընկած
 մղկտում եր պառավ նանին
 ու անխնամ վիշտայ ու շար
 են նեմեցին ու գերմանին:
 Ի՞նչ իմանար նանը պառավ,
 վոր մեղ չունի գերմանը հեշ,
 վոր զանգինն ե խեղդում իրան
 ու են խալխին՝ իրա պես խեղճ:

5.

Ի՞նչ իմանար պառավ նանին,
 վոր թե գերման, թե հայ, թե ուռւ
 ունեւորն ե իր թշնամին
 ու հենց իրանց ուսը տուղ:
 Վոր ընդոնք են կոխվ քցել,
 խալխին հանել իրարի գեմ,
 վոր իրարու արուն ծծեն—
 իրանք վրեն նստեն— ուտեն:

Վոր գերմանու խեղճն էլ հմի
 եղպես գրկած իրա նանին
 լաց և ըլում աղի — աղի,
 վոր գրկում են իրան բանից...

6.

Մնաս բարով ասով Սաքոն
 իրա պատով ծնողներին:
 Մտիկ տվեց աչքի տակով
 վերջին անգամ իրանց զեղին:
 Տեսավ՝ ենտեղ զեղամիջին
 Միկուն նստած կապուտ մե ձի,

ուրախ-ուրախ, թամբքին խուրջին,
 արան և գնում հրեն հնձի...

Ու յեանվից անսով ուսին
 չուխեն հազին, տեղը գոռոզ.
 հրաման եր տալիս աղին
 հեան էլ ցնցում փորը տուրդ...

7.

Եսպես Սաքոն արխուր մե որ
 կռիվ զնաց զեղմանու դեմ:
 Գեղում մնաց հերն հալիվոր,
 պառավ նանին մնաց անտեր:
 Եստեղ զանգին ուսը եկավ,
 բռնեց յախեն Սաքոյի հոր.
 դու էլ մե խեղճ մարթ ես ասով,
 աղեղ սալբաթ, դու հալիվոր:
 Ղրկեմ ասով մշակներին,
 արադ հնձեն, բերեն քո տուն:
 Մշակներն էլ ընենց բերին,
 վոր մե բուռ եր արադ բիթուն:

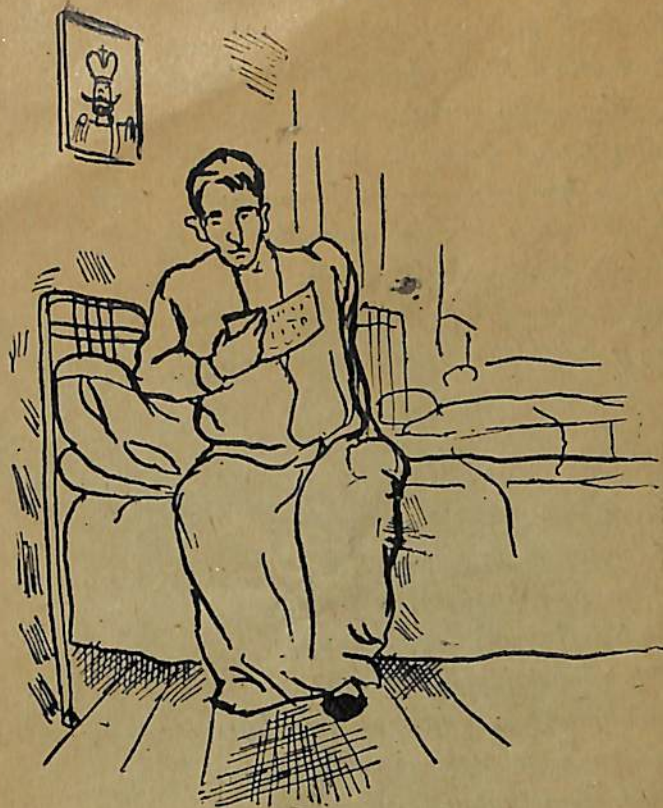
8.

Ես ժամանակ Սաքոն ֆուռիթում
 թուփ եր քցում նեմցի վրա:
 Մեկ էլ, բ՛հ, գեմից մե թուփ
 թռավ-եկավ, գիպավ նրան:
 Ընկավ Սաքոն արնակալած,
 ու շուտ եկավ հուր գլխին,
 ու թե շունչ կար փորում հլա
 են էլ փչեց, կարավ լեղին:
 Ու չիմացավ Սաքոն էլ բան,
 հմա վոնց վոր երազի մեջ՝
 տեսավ նանին՝ վրեն չոքած
 կծով ջուր եր տալիս իրեն...

9.

Աչքը մեկել բացեց Սաքոն —
Մոտկովում եր, լազարեթում,
կուսը կարած, տնտեր ու փորը...
Նստեղ բերին, ալին մե թուղթ:
Կարգաց Սաքոն ու խմացով՝
հերն եր նամակ գրել գեղից.
սիրտը կալեց արցունք ու ցավ
ու յեա՝ փորում կարավ լեզին:

Նն եր գրում պառավ ալին,
թե վոնց ուսը հունձքը կերավ
ու յեառ ել, նոր գարունքին
նստավ իրանց հողի վրա:
Ու թե պառավ նանին մեռավ,
ինք ել տնտեր ու հալիւոր —
մուրացկան ե գեղում իրանց,
թող փող զրկի ունի թե վոր...

10.

Գիրը դրեց Սաքոն մե կողմ
ու լաց եղավ ետեղ մեկ ել:

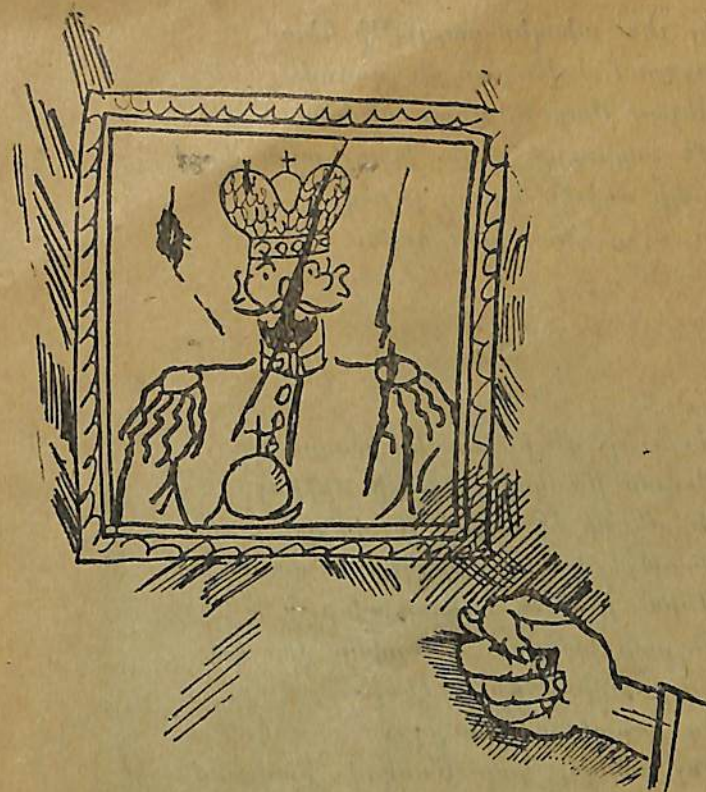
Ու միտք արավ մաճկալ Սաքոն,
 թե ընչի՞ յե կոխի կէկէ:
 Ո՞ւմ հմար են հալարում եղ
 քյասիբաւոր, բանւոր խալիսին,
 կռիվ քցում իրարու հետ,
 արուն կապում սաղ աշխարքին:
 Ու թե ընչի՞ եղբան զանգին,
 եղբան տուզ աղեք լման
 ընենց չեյալ Ֆրոտնի՞ գային,
 զորք երթային իրանց հման...

11.

Ու միտքն եկան հաղարաւոր
 են տղերքը իրանց պոկի,
 դիւր քյասիբ — աշխատաւոր,
 զործը թողած՝ եկած զորքի:
 Ո՞վ է ասալ քշել դրանց
 իրանց անից, զործ ու կարգից,
 ետպես տվել սրի բերան՝
 հեռի մարթից ու աշխարքից:
 Ո՞վ է դրանց տվել պատրոն,
 բերել քցել սար ու չոլեր —
 հաղար թոփ ու պուլեմետրի,
 հաղար — հաղար թվանքի կեր...

12.

Լազարեթում ընկած ետպես
 միտք եր անում Սաքոն: Մե ուր
 եկան ասին թե՛ վոլջ ըլես,
 չկա ել թագ ու թագաւոր:
 Ասին՝ ռսի հողի վրա
 ազատութեն հմի պալի...

Լալ ե, ասալ Սաքոն իրան
 ու զուրս գործեց լազարեթից:
 Վանց վոր մորութ թագա ծնած՝
 քուչա յեյալ Սաքոն թիլ-թիլ:
 քուչում բան չեր փոխվել հլա,
 հալող չկար քյասիբ մարթին...

13.

Թագաւորը դուզ ե, չկար,
 հմա նրա տեղը թախտին
 հստակ եյին թե յեներալ,
 թե ափիցեր-զանգին մարթիկ:
 Չեր վերջանում կռիվն ել յետ,
 ել յետ զորք ին քշում Ֆրոտնի՞,

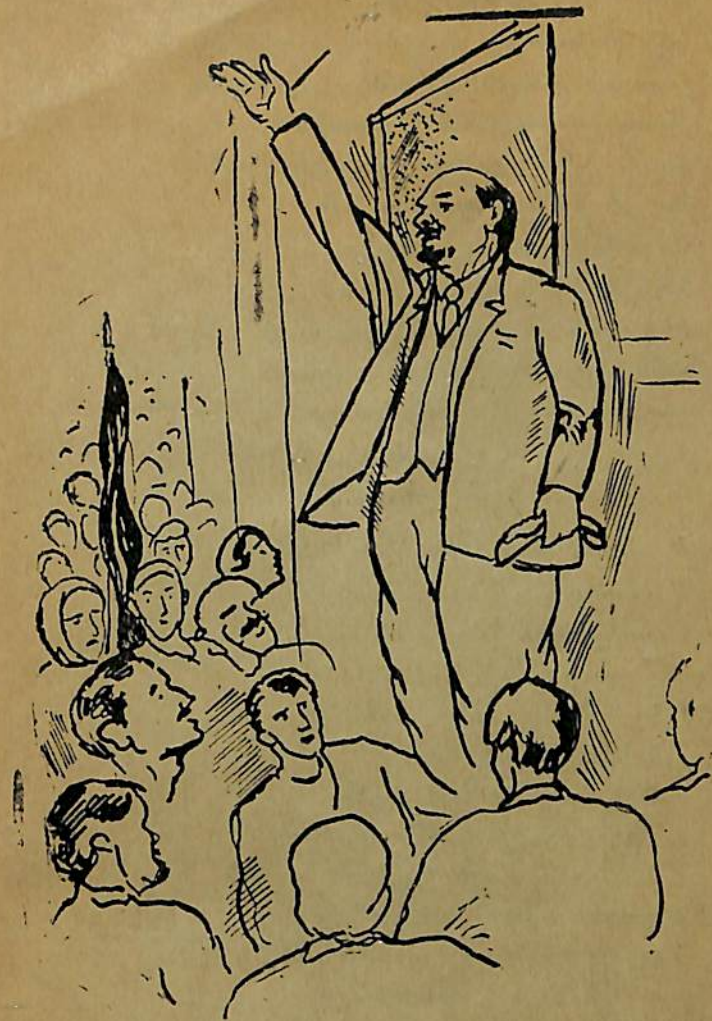
Ել յետ ակօղեր-սաղաթի հետ
 խոսում եյին շատ ու զոռով:
 Յեղով Սաքոն, գնաց գլխան,
 Թե ապրուստ տան, խարջ տան փոքրի—
 Ըսկի ռեխին նայող չեղով
 ու ուշք գնող իրա որին:

14.

Ման եր գալիս Եսպես քաղցած
 Սաքոն Մոսկով քաղաքի միջին:
 Ու մե որ ել ասին՝ հեռվանց
 մարթ և գալիս— «ընկեր Լենին»:
 Ասին՝ ինչքան աշխատավոր,
 ինչքան բանվոր, ռանչպար փոր կա—
 Եղ բոլորի մեծն և Լենին,
 Եղ բոլորի առաջնորդը:
 Ինչ բանվոր կար Մոսկով քաղքում—
 Գիփը վազգալ գնաց, փոր են
 Լենին առած ընկեր մարթուն
 պատիվ բռնեն, զիմավորեն...

15.

Յեղով ինքն ել գնաց վաղդալ:
 Առաջ անցավ սաղաթ Սաքոն:
 Ետ սհաթին պոեզն եկավ,
 պոեզի մեջ քսան վազոն:
 Ու գուրս յեղով ընկեր Լենին,
 բանվոր խալիսը զլեց ուռա.
 Սաքոն խառնեց նրանց ձենին
 ըռանչալարի ձենը իրա:

Ու յերբ մեքիչ ձենը կարավ
 խոսեց Լենին ժողովրդին
 ու յետ ընենց խոսքեր ասավ,
 փոր ջուր խմեց գիփի սրտից...

Մինչև հմի, ասավ Լենին,
աղի հմար կռիվ արիք,
հմի վախճան է, վոր ձեր խշտիկ
շուռ տար ել յեա՝ գեմ տար աղին:
Ասավ բուրժուան է թշնամին
կռիվ գրկած բանվոր խալիսի.
Կա յե խմում արուան հմի
ժողովրդի ու աշխարհի:
Ձեզ կռիվ է գրկել, ասավ,
ձեզ պէս հալալ բանվորի գեմ,
վոր ձեր ձեռով արեւ աշխարհ,
գուք կտոտրվեք ինքը ուտե:

Ել վերջ, ասավ ընկեր Լենին,
էս արեւախում պատերազմին.
պատերազմը ներքում պալի,
վոր բուրժուանի հողին հանի:
Ի՞նչ ունենք մենք սաղլաթի հեա
բլի նեմցի, բլի սի.
ամեն սաղլաթ հլա աղետ
ու բուրժուանի ձեռին յեսիր:
Մենք բարեւ արի գրկենք, ասավ,
գերման գորգին ու բանվորին,
վոր վե կենա բուրժուանի գեմ,
բլի նրան ու արտրի...

Խաղաղութե՛ն ֆրանսիում, ասավ,
կռիվ ներսի բանվորին.
հարկաւոր հեա անենք հետար
ու տանք նրա սոսուղ վորին:

Ու յերբ, ասավ, հետար արինք
ու բուրժուանի մահը տեսանք—
հողը կտանք բանհպարին,
բանվորներին գավոդ ու հանք:
Ել վե՛ր, ասավ ընկեր Լենին,
ու բուրժուանի հաշիվը տես.
Կռիվ է էս, ասավ, վերջին—
բանվոր խալիսի կռիվը մեծ!...

Եսպէս ասավ Լենին իրանց:
Լսեց Սաքոն ու հասկացավ:
Միտը եկավ նանք մեռած,
հերն հալիվոր, կրակ ու ցավ...
Միտը բերեց Սաքոն մեկ ել
ոեսանց հրեշ բանավորին,
ասավ եթամ յեա գեղը մեր
ու տամ խշտով սոսուղ վորին...
Պոեզ նստավ եդ որ Սաքոն,
եկա՛ւ— հասավ գեղը իրանց,
մտիկ արավ աչքի տակով—
քար չեք մացել քարի վրա...
Վոշ հեր կար ել, վոշ մեր, վոշ տուն,
հողն ել ոեսանց աղի ձեռին,
էս եր գատել մաճկալ Սաքոն
ի փոխարեն կտրած կռի...

Գնաց Սաքոն աչքը արուն
ու ձեն ավեց ոեսանց ցեցին.
մտածել եր ճանապարհին,
վոր մե քացով նրան բլի:

Բայց դեմ յելավ եղանդ նրան
տուգած տղեն տանուտերի՝
հնազարտ կեցած դռան վրա,
ձեռք դրած մավրդերին...
Ռեւանց տղա Միկուն եր եղ,
վոր տնումը նստել հանդիստ,
կերել խմել— ու հմի ել
գառցել եր ցեց— մավրդերինտ...

21.

Հը, մեր տղա, արի՛ մե դեռ—
ասավ հնազարտ տղեն ուսի:
քո սող կռից վախեցել չեմ—
պտի վախեմ հմի կեսից...

—Բա մեր հողը, ասավ Սաքոն.
հո՞ղ—քրթմնջաց ուսի տղեն.
—ընենց մե հող հմի տամ քեզ,
վոր քեզ հմար լավաշ թխես...
Քանի թեզ ե գնա, ասավ,
մտիկ արա, ասավ, ձեռի՞ս—
ու ձախ ձեռք բեխին տարավ,
աջը դրավ մավրդերին...

22.

Թողեց Սաքոն զեղը իրենց,
փախավ դաշնակ մավրդերիստից,
եկավ Գյումրի քաղաքը մեծ,
վոր ետեղից մաշին նստի

եթա նորից Մոսկով քաղաք,
ուր որենք եր սավետական,
ուր ել չկար ոես ու աղա,
վոչ ել դրանց նման մե բան:
Ուզեց Մոսկով եթա ելի,
անցնի ել յետ ճամփեն դժար,
տեսնի թե ի՞նչ կասի լենին
Հայաստանի խալխի հմար...

23.

Գյուժրի եկավ Սաքոն գեղից
ու Գյուժրվա վազգալի քով
բռաստ եկավ մե լավ աղի,
հետը դրից արավ խեղբով:
Բանվոր եր ես ծանոթ աղեն,
պարավոզ եր պաշին անում:
ճանաչում եր հրա գեղեն
մեր Սաքոյին, հորը, նանուն:
Զրից արին սրտանց: Մեկ ել
ես բանվորը, թե հա, շուտով,
ախ դաշնակի յախից բռնեն,
որ սավեթի բլի յետու...

24.

Ու ցույց տվավ բանվոր աղեն
եա գեղանի գետը մե քիչ
վանց վոր վիշապ երկաթեղեն
բրանեվոյի պոեղը մեծ:
Մերն ե, ասով, Սաքոն ախալեր,
բատեղից ենք նշան տալու...
դու ել ֆուս, ասով, մեզ հետ—
եւ իզուր ես Մոսկով գնում...

Մնաց Սաքոն: Մե շափաթ անց
բրանեվոյի վրից մին ել
հարայ տվին, քշեցին ցած—
դե դաշնակն ել հո չե՞ր քնել...

25.

Կոի՛վ, կոի՛վ դաշնակներին,
իշխանութե՛ն սավետական...
Սաքոն ինքն ել գնաց կոիվ,
հնայած վոր կուռը չկար:

Մե քանի որ Գյուժրի քաղքում,
Բոյազեթում, Ղարսա բերթում
կարմիր բաղադ տեսավ Սաքոն,
սավետական իշխանություն...
Բայց հլա տես, վոր բռանչվար
խալխը յետից ցեց դաշնակին—
հասկանում չեր սավետական
իշխանության կարգը կարգին...

Սեպուն եկավ իրա գործով,
մալգերիսաներ բերավ հաղար,
կռիվ եղավ եղտեղ հինգ որ,
հինգ որ եսպես տվին իրար:
Կռիվ տվին մերսնք հինգ որ,
վերջը քաշվան Դադախու սար.
Եզ որվանից մաճկալ Մաքոն
բալշեվիկ եր, կուսակցական:

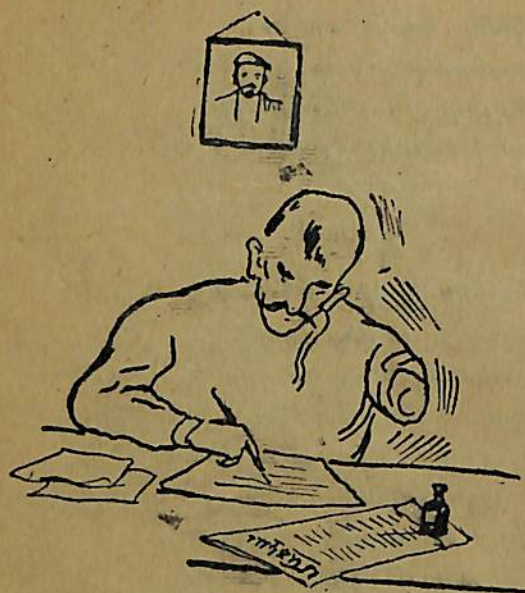
Ու բալշեվիկ աղերանց հետ
գնաց Բաքու—ու մե տարի
չանցած՝ եկավ իրանց գեղ յետ,
վոր տա սեսանց աղի փորին...

Եկավ—գեղը են չէր հո ել.
աղքատ խալիսը յեկել վոտքի—
վոչ Միկիչ եր գեղում թողել,
վոչ դաշնակի մուռթ ու քիթ:
Ջանգիններից ով մնացել—
մաճկալ Մաքոն հախից եկավ
ու հաստատվեց եզ գեղում ել
իշխանութեն սավետական:
Շինականը կապվ գործի,
ու պատերազմ չկար ել յետ—
վոչ ինգլիզի, վոչ ել նեմցի
ու կամ թուրքի, վրացու հետ...

Հմի Մաքոն իրանց գեղում
հախազան և գեղխորհրդի:
Վախտ-վախտ հասում գիր և գրում
ռանչարական «Մաճկալ» թերթին:
Ու թե գեղում խոսք և ըլում
պատերազմի-բանի մասին—
հա միշտ են և զրից անում,
թե ի՞նչ ասավ ընկեր Լենին:
Ռանչար, դու լավ լսի նրան,
մտիկ արա կտրած կռին
ու թող ըլի ել քեզ խրատ
ես Մաքոյի զրիցը մին:

Մաճկալ Մաքոն ել քեզ խրատ,
ես զրիցն ել քեզ որինակ:
Մենք շառ չունենք խալիսի վրա,
վոչ ել կռիվ ու պատերազմ:

Ամա թե վոր եկան մեր դեմ
 բուրժուաները, կովեն միթամ—
 հարմիր Բանակ հմի ունենք,
 զբանց սեխին մե լավ կտանք:
 Մահ թշնամուն հմի հարուստ
 մեր աերութան վրա թե զան
 լուսնչարին խողաղ ապրուստ,
 իշխանութեն սովետական...

<< Ազգային գրադարան

NL0351759

48975